

Tonči BURIĆ (gl. ur.): *Kaštelanski zbornik*, br. 14, Kaštela: Bijaći—Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela, Muzej grada Kaštela, 2021., 275 str., ISSN 0353-3212

Kaštelanki zbornik broj 14 slijedi već ustaljenu koncepciju prezentiranja i popularizacije širokog spektra tema vezanih uz povijest i sadašnjost šireg područja Kaštela i Kaštelanske zagore. Glavni urednik ovog broja je Tonči Burić, izvršna urednica Ivanka Kamenjarin, dok su, uz prethodno spomenute, članovi Uredništva Doroti Brajnov Botić, Ivan Carev, Krešimir Kužić, Ivan Šuta i Sanja Viculin. Izdavači su Ivan Šuta i Muzej grada Kaštela te Tonči Burić i Bijaći–društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela.

Zbornik je podijeljen na pet poglavlja. Prvi, naslovljen *Obljetnice i aktualnost*, sadrži tri teksta. Tekst *Dodjela javnog priznanja Grada Kaštela za 2020. godinu u kategoriji životno djelo Tonču Buriću*, donosi presjek plodne karijere arheologa dr. sc. Tonča Burića, do umirovljenja 2016. godine zaposlenog u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika. Njegovo je profesionalno djelovanje dobrim dijelom bilo posvećeno upravo istraživanjima šireg prostora Kaštela i Trogira. Uz znanstveni rad istaknut je ustrajan angažman na popularizaciji znanstvenih istraživanja organiziranjem i sudjelovanjem na javnim predavanjima, izložbama, aktivnim članstvom u Društvu Bijaći, (čiji je predsjednik od 2012. godine) i uređivanjem Kaštelanskog zbornika.

U članku *30 Čakavskih večeri Osnovne škole Bijaći iz Kaštel Novog i predstavljanje Zbornika ča u versin, riči i pinelu*, Jadranka Šošić predočila je čitav niz aktivnosti koje su u školi pokrenute na njezin poticaj s namjerom i željom očuvanja i njegovanja izvornog govora kao vrijednog segmenta kaštelanske nematerijalne baštine. Uz pregled do sada održanih *Čakavski večeri*, osvrnula i na projekte vezane uz misiju osvještavanja vrijednosti i prenošenja čakavice: *Dica i Čakavica*, (pokrenut 2011. godine i koji obuhvaća djecu od vrtićke do srednjoškolske dobi), održavanje *Čakavskih radionica*, te natječaj *ča u versin, riči i pinelu* (pokrenut 2016. godine). *Zbornik radova ča u versin, riči i pinelu*, objavljen 2020. godine važan je doprinos ovoj misiji.

Petar Perić posvetio je tekst *U prigodi sto desete obljetnice izgradnje škole u Kaštel Novom (1911.–2021.)* jubileju izgradnje muške i ženske općinske škole, koja ujedno predstavlja i početak kontinuiranog razvitka školstva na području Donjih Kaštela. Pothvat, koji se od ideje (odluka o gradnji donesena je 1908. godine) preko realizacije (početka gradnje 1910. prema nacrtu ing. Juraja Botića) do svečanog

otvaranje dana 2. listopada 1911. godine, odvijao brzim tempom, bio je i zavidan financijski pothvat za zajednicu. Autor ga predstavlja u širem gospodarskom i kulturno-političkom okviru. Dosadašnje spoznaje o ovom pothvatu, upotpunio je proučavanjem građe pohranjene u Državnom arhivu u Splitu i tekstova objavljenih u tjedniku Hrvatska kruna.

U drugom i trećem poglavlju zbornika objavljeni su članci kategorizirani na osnovu dvostrukih slijepih recenzija. Poglavlje *Arheologija, povijest, povijest umjetnosti i glazbe, muzeologija i zaštita spomenika*, sadrži članke vezane uz humanističke znanosti, predstavljene kronološkim redom. Posebnost ovog broja jest uvođenje trećeg poglavlja Prirodne znanosti koje sadrži dva rada posvećena prirodnoj baštini.

Tri se članka bave arheološkom problematikom. Rad Ivana Šute, *Prapovijesna gradina Znojilo (Gradac) u Prgometu*, kategoriziran kao prethodno priopćenje, obrađuje materijal pronađen nakon devastacije lokaliteta prouzročene gradnjom lokalnog puta 2020. godine. U uvodu se autor osvrće na stratešku i baštinsku važnost uzvisine s koje se pruža vizualna kontrola prirodne komunikacije Primorski Dolac–Prgomet, stavljajući je u kontekst susjednih prapovijesnih gradina. Do 2007. godine ova je uzvisina u znanstvenoj literaturi bila poznata po mletačkoj utvrdi (sagrađenoj u 16. stoljeću i ubrzo napuštenoj). Tijekom obilaska terena za potrebe izložbe Gradine Kaštela i okolice autor je uočio postojanje prapovijesne gradina, a lokalitet je stavljen pod zaštitu. Prema arealu (branjenoj površini) od oko 8000 m² koju zatvaraju bedemi, radi se o jednoj od većih gradina na ovom dijelu Dalmatinske zagore. U članku se daje stratigrafska analiza na dijelu dokumentirane devastacije bedema i analiza strukture bedema. Obraden je i najreprezentativniji pronađeni keramički materijal (ukupno je pronađeno preko 400 ulomaka) popraćen crtežima. Šuta zaključuje da se radi o keramici karakterističnoj za rano i srednje brončano doba na širem području (s bližim analogijama na gradini Putalj i Biranj, u vrtači na položaju Kovačina u Vučevici i u Vranjicu). Ujedno naglašava potencijale nastavka arheoloških istraživanja za poznavanje ranog i srednje brončanog doba na ovom dijelu Zagore kojim bi se, između ostalog, moglo dobiti podatke o izgledu samih objekata i unutrašnjoj organizaciji naselja.

Vedran Katavić u članku *Dionica rimske ceste kroz Labinsku dragu*, kategoriziranom kao prethodno priopćenje, objelodanio je rezultate arheoloških istraživanja provedenih u sklopu projekta arheološkog turizma Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije pod nazivom Rimske cestovne komunikacije srednje Dalmacije. Autor se osvrnuo na geomorfološke karakteristike drage, koja predstavlja prirodni komunikacijski koridor još od prapovijesti. Dao je kratki pregled prapovijesnih lokaliteta u njezinoj blizini. Budući da su Rimljani putove gradili na staroj mreži stičarskih delmatskih putova i staza, ovaj su koridor izabrali kao dionicu magistralne ceste koja je vodila od Sicula preko Bijaća i Planog, preko Labinske drage prema Prgometu (gdje se jednim krakom odvajala prema Sitnom, Koprnu i Unešiću, drugim prema Trolokvama, dok je prema zapadu krak kretao u smjeru Prapatnice).

Djelatnici Muzeja grada Kaštela proveli su arheološka istraživanja, dokumentiranje i rekognosciranje rimske ceste i očistili 120 m. Tok puta prati topografiju drage, njegova širina varira dosežući i do 5 m, a sačuvani su i ivičnjaci (načinjeni od većeg neobrađenog kamenja). Pronađeni su i ostaci kolotruga (međusobne standardne udaljenosti 1,30 m). O važnosti ceste svjedoče i miljokazi pronadjeni u blizini gradine Veli Bijać. U sklopu projekta Turističke zajednice, dionica ceste kroz Labinsku dragu ilustrira tipičan primjer rimske cestogradnje u kraškom području.

Josipa Baraka Perica u *Prilogu poznavanju kasnoantičke topografije Kaštelanske zagore: starokršćanska spolija iz sela Bogdanovići*, kategoriziranom kao prethodno priopćenje, provela je stilsko-tipološku analizu starokršćanskog stupića (pilastra) koji je kao spolija ugrađen u zidu u crkvi sv. Nikole Putnika na prostoru sela Bogdanovići (nekadašnji Sratok, povijesno Stratogo). Autorica se u uvodu osvrnula na izvore koji spominju selo Sratok i koji sežu u 13. stoljeće. Nakon detaljnog opisa pilastra kvalitetne izrade, na čijem je licu uklesan latinski križ s proširenim hastama, zaključuje da je vjerojatno riječ o prozorskom stupiću neke starokršćanske crkve. Predstavljen je komparativni materijal s reljefnim križevima (tri prozorska stupića pronađena na lokalitetu Sv. Marte u Bijaćima iz ranokršćanske crkve sv. Ivana Krstitelja, nekoliko stupića pronađenih u Saloni, stupić iz crkve sv. Martina na Lunu na otoku Pagu, pilastar iz samostana sv. Pavla na Škojću kod Preka) ili s ugraviranim križevima (stupić pronađen u Blizni Gornjoj te njemu srodni primjerci trogirskih pilastara). Prema njihovoj dataciji autorica predlaže i dataciju spolije iz Bogdanovića u 6. stoljeće. U zaključnom razmatranju ističe važnost ovog nalaza s obzirom na oskudna znanja o naseljenosti Kaštelanske

zagore (kako u ranokršćanskom tako i u drugim povijesnim razdobljima), na čijem području nije bilo sustavnih rekognosciranja, a arheološka istraživanja su rijetka. Iznosi pretpostavku da bi selo Bogdanovići (Staratogo) moglo imati fazu raniju od srednjovjekovne, dok bi stupić mogao biti indikator ranokršćanske crkve koja je mogla postojati na mjestu današnje crkve sv. Nikole Putnika. Naglašava nužnost arheoloških istraživanja na lokalitetu.

Ita Praničević Borovac i Doroti Brajnov Botić obradile su teme iz područja povijest umjetnosti.

U članku *Nacrtani brod u staroj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kaštel Lukšiću* (kategoriziranom kao pregledni rad) Ita Praničević Borovac dala je vrijedan doprinos proučavanju grafito brodova na istočnoj obali Jadrana. Autorica je provela tipološku analizu neobjavljenog crteža broda iz stare župne crkve u Kaštel Lukšiću (crkve koja je nekoć pripadala obitelji Vitturi), te, s obzirom na poziciju na kojoj je izrađen u crkvi, predložila ujedno i interpretaciju njegova značenja.

Crtež, urezan u suhu žbuku u interijeru iznad južnih vrata, pronađen je prije tridesetak godina prilikom sondiranja nekoliko vapnenih premaza. Analizom elemenata plovila, autorica nastoji odrediti kojem bi tipu plovila mogao pripadati, zaključivši kako se radi o tipu manjeg broda na vesla, plovilu s jednim jarbolom i jednim ubranim jedrom tzv. latinskog tipa. Autor grafito umnožio je broj vesala, čime je, prema tumačenju Praničević Borovac, želio naglasiti njihovu važnost za plovidbu. Budući da je crtež mogao nastati u dugom vremenskom razdoblju od 1530. (kada je crkva sagrađena) do 19. stoljeća, osvrnula se na tipove plovila koji se u tom razdoblju spominju u povijesnim izvorima (uz barche, u uporabi Kaštelana navedene su pedote, gripovi, marcilijane, leuti, bracere, kao i gajete koje su se gradile u Trogiru). Prema elementima prikazanim na grafitu, zaključuje da se prikaz po svojoj prilici odnosi na gajetu ili leut.

Pozicija na kojoj je grafit izrađen – zid u interijeru svetišta, ovaj crtež uzdiže na nivo poruke – njime je iskazana molitva za zaštitom koju je ribar ili vlasnik brodice uputio Bogorodici. Kaštelanski se grafit, zaključuje, uklapa u fenomenologiju grafito-maritimnih molitava koji su od Kvarnera do Prevlake zabilježeni na preko 30 lokaliteta.

Doroti Brajnov Botić se u članku *Pučka arhitektura u starim kaštelanskim jezgrama*, kategoriziranom kao pregledni rad, bavi važnom, do sada tek sumarno obrađenom tematikom. Uz znanstvenu, ovaj rad ima i edukacijsku vrijednost

– pisan je u namjeri da se upoznavanjem specifičnosti pučke arhitekture probudi svijest lokalnog stanovništva o značenju i valorizaciji tradicijske arhitekture. Primjerima je obuhvaćena zaštićena zona A. U prvom je dijelu predstavljena tipologija tradicijskih kuća koju autorica dijeli na prizemnice, jednokatnice i dvokatnice. Svaki je tip popraćen fotografijom reprezentativnog primjerka. Slijedi kratki tradicionalni pojmovnik elementa pučke stambene arhitekture u kojem su objašnjeni pojmovi poput: balatura, stuba (skale/štanad), ponare, ponistre, konzole, luminara, fumara, pergule, sotoportika itd., također ilustrirani fotografijama. Prezenterani su primjeri tradicionalnih popločanja, kao i gospodarskih objekata. Brajnov Botić upozorava na opominjuće primjere devastacija, no referira se i na primjere uspješne obnove, navodeći osnovne smjernice za zaštitu. Ova tema svakako ima potencijal daljnje znanstvene obrade. Autorica ističe postojanje razlika u obilježjima pučke arhitekture u splitskim i trogirskim Kaštelima, što bi svakako valjalo podrobnije istražiti.

Slijede četiri povijesne teme. Izvorni znanstveni rad *Kaštela za vrijeme malog ledenog doba u razdoblju 1500.–1650.* Krešimira Kužića posvećen je meteorološkim ekstremima koji su zabilježeni u navedenom razdoblju. Podatke koji se odnose na devet izrazito hladnih zima u Kaštelima i okolici, autor je pronašao u različitim povijesnim izvorima. Pojedini ekstremi bili su lokalnog karaktera, dok su drugi predstavljali segment fenomena koji su zahvatili veći dio kontinenta. Prema opisima po kojima se smrzlo vino, zamrznulo more, prema kojima je puhanje bure onemogućavalo jahanje i hodanje, donosi izračun vjerojatnog raspona temperature i jačine bure koji je mogao prouzrokovati navedene opise. Dio članka posvetio je posljedicama na život stanovnika, prije svega utjecaju na poljoprivredu i uzgoj tradicionalnih kultura. U Kaštelima se nakon godina nedaća i slabog uroda, počinju sjeći masline pa se trijada o kojoj je ovisio život – uzgoj maslina, smokava i vinove loze, trajno urušava. Razmjeri su bili toliki da je i splitski knez morao intervenirati zabranom takve prakse. Izmijenjene klimatske okolnosti zahtijevale su i prilagodbe – prouzročile su 1700. godine pomicanje 15 dana kasnije ubiranja ljetine u Trogiru (što je odobrio i mletački senat). Izrazita hladnoća i udari bure imali su značajne posljedice na vojne aktivnosti. Između ostalog, spriječile su planirane turske napade na kaštelskom području i utjecale na oslobađanje Klisa 1648. godine.

U članku *Nove spoznaje o nastanku i prvim stanovnicima Kaštel Gomilice* Dominka Careva, kategoriziranom kao izvorni znanstveni rad, razmatraju se okolnosti nastanka Opatičina kaštilca. Istraživanje se, uz do sada objavljene

arhivske spise i radove, temelji i na proučavanju neobjavljenih novootkrivenih isprava 15., 16. i 17. stoljeća iz arhiva Stare splitske općine i Hrvatskog državnog arhiva u Zadru (koje je prikupio gospodin Vjekoslav Bedalov).

Iznose se nove važne spoznaje vezane uz nastanak i povijest Kaštel Gomilice. Carev objavljuje do sada nepoznatu, najranije datiranu ispravu o osnivanju Kaštel Gomilice, kojom se 9. 1. 1513. godine dogovara gradnja utvrde na hridi u moru pod selom Kozice, zvanom Gomilica, između opatice Katarine i ser Petra Papalisa – opunomoćenicima samostana sv. Benedikta i Rajnerija s jedne strane i dvadeset jednim predstavnikom (glavama?) obitelji sela Kozica s druge. Za ispravu koja govori o svojevrsnom partnerstvu feudalnog posjednika i težaka, Carev pretpostavlja da je bila priložena do sada najranijem poznatom dokumentu vezanom uz gradnju Opatičina kaštilca – molbi s nadnevkom 13. 1. 1513. kojom su splitske opatice ishodile dozvolu od splitskog kneza da sagrađe utvrdu za zaštitu svojih posjeda i težaka od upada Turaka.

Autor se pozabavio i pitanjem ubikacije sela Kozice, tj. Gornjih i Donjih Kozica (koje se 1525. spominju u izvještaju kneza Molina). Smatra da se naselje Gornje Kozice nalazilo na lokalitetu Prijovo (u jednom spisu iz 1512. spominje se Prahovo), dok za Donje Kozice predlaže ubikaciju na mjestu današnjeg toponima Kozice (u blizini starog groblja i crkve sv. Kuzme i Damjana). Analiza dvaju neobjavljenih popisa stanovništva u Gomilici i Kambelovcu iz 1603. godine te svjedočenja Frane Lucarisa iz 1602. dovela je do izvanrednog otkrića vezanog uz tzv. kaštel viteza Butkovića. Saznaje se da je Lukaris imao jednu kulu uz istočni zid Opatičina kaštela iz čega proizlazi da je kaštel viteza Butkovića zapravo kaštel Frane Lukarisa, sagrađen oko ili prije 1580. godine. Zadnji dio članka posvećen je problematici utvrđivanja rodova Kozičana koji su utemeljili i naselili Kaštilac (istraživanje u kojem je Carev uvrstio i novootkrivene isprave iz 1477. u kojoj Kozičani juspatroni i ostali župljani biraju svog predstavnika, popise juspatrona sv. Mihovila i Martina iz 1534., 1566. i 1601. godine).

Vjekoslav Bedalov u izvornom znanstvenom radu *Kaštel Lipeo* bavi se rasvjetljavanjem stoljetne sudbine ovog kaštela. Baziravši se na arhivskim spisima pohranjenim u Državnom arhivu u Zadru i Splitu, Bedalov iscrpno predstavlja obiteljske okolnosti gradnje kaštela Petra Cambija u Kaštel Kambelovcu, sve peripetije vezane uz nasljeđivanje i upravljanje kaštelom (prelazak nasljednom linijom u vlasništvo obitelji Lipeo, potom dijela kaštela u vlasništvo obitelji Laskari i naposljetku, čitavog posjeda pod okrilje

obitelj Dudan). Autor je minuciozno sastavio i predstavio rodoslovlja obitelji Cambi, Lipeo i Lascari. Posebno je rasvijetlio zlatno razdoblje kada kaštelom upravlja Duje Lipeo.

Ivan Carev i Virgil Jureškin objavili su stručni rad pod naslovom *Karlo Antun Bakotić*, posvećen Kaštelaninu, svestranom intelektualcu, narodnjaku, preporoditelju, pedagogu, znanstveniku i književniku koji je živio u 19. stoljeću. Predstavljani su svi aspekti Bakotićeva životnog i profesionalnog puta (završio je studije matematike i fizike u Veneciji i Beču, bio je ravnateljem hrvatske gimnazije u Rijeci, Niže realke u Šibeniku, Velike gimnazije u Splitu). U fokus je postavljeno njegovo političko djelovanje (koje započinje u mladosti pristupanjem tajnom društvu Ne boj se koje je osnovao Mihovil Pavlinović, a nastavlja se dugogodišnjim članstvom u Narodnoj stranci), čiju okosnicu predstavlja borba za ravnopravnost hrvatskog jezika: borba za uvođenje hrvatskog jezika u školstvo, za njegovu afirmaciju u književnosti i znanosti. Carev i Jureškin osvrnuli su se na Bakotićev znanstveni i književni opus. Znanstveni opus obuhvatio je raznorodna područja interesa: bio je angažiran na izradi terminološkog rječnika hrvatskih znanstvenih naziva; autor je kapitalnog djela Vinarstvo to jest način kojim se pokušaje, napravlja, umnaža, liječi i čuva svako vino: i daje mu slast i miris najfinijih vinah; s dodatkom svih poznatih načina kojimi se liječi bolest groždja; objavio je niz radova s područja fizike i astronomije. Zbog znanstvenih zasluga car Franjo Josip I odlikovao ga je viteškim redom. Carev i Jureškin ističu da su nažalost pojedina njegova djela imala zlu kob: rukopis Fizika neba koji je zamislio kao dio opsežnijeg djela Svijet i priroda izgubljen je, dok je rukopis Dalmatinski težak izgorio. Splet nesretnih okolnosti prati i Bakotićev književni rad: od romana povijesne tematike smještenog u doba mletačke vladavine Dalmacijom, koji je započeo u mladosti, sačuvala se samo jedna stranica rukopisa, dok roman Raja napisan 1860. godine, doživjevši objavu 30 godina kasnije, nije pobudio većeg interesa jer je tematika tada već smatrana anakronom. Carev i Jureškin zaključuju da bi Bakotić, da je djelo objavljeno 1860., doista bio prvi pripovjedač na hrvatskom jeziku.

Rad pod naslovom *Arhitekt Karel Beneš – kaštelanski intermezzo*, kategoriziran kao izvorni znanstveni članak, autorice Sanje Acalije, posvećen je do sada nepoznatom projektu za plažni objekt bifea hotela Palace češkog arhitekta Karela Beneša. Podatke i nacрте autorica je pronašla u arhivi dr. iur. Petra Kambera pohranjenoj u Povijesnom arhivu u Splitu. Objekt je nažalost porušen te je od izuzetne važnosti objava arhitektonskih crteža projekta i njihov detaljan opis.

Acalija predstavlja djelovanje arhitekta Beneša u okviru obiteljskih, prijateljskih i poslovnih veza i okolnosti koje ga dovode u Split i Kaštela. U Split ga poziva kolega i prijatelj Kamilo Tončić (za kojeg projektira Villu Tončić), koji ga ujedno angažira na radu u Obrtnoj školi. Benešov angažman u Kaštelima vezan je uz pokretačke snage razvitka turizma u Kaštelima: dr. iur. Petra Kambera i dr. Henrika Šoulavyja. O toj etapi Benešova života autorica je podatke prikupila u razgovorima s obitelji Novotny koja je sa Šoulavyjima i Benešom u rodbinskim vezama.

Članak daje zanimljive podatke koji će sigurno biti vrijedni za neka buduća istraživanja o Benešovom arhitektonskom opusu ili, primjerice, o razvitku arhitekture vezane uz turizam u Kaštelima i Srednjoj Dalmaciji.

Helena Martinac u stručnom radu *U pozadini organizacije muzejskih izložaba na primjeru izložbe Marin Studin – simultani kodovi (autorice izložbe i likovne postavbe Mirele Duvnjak)* organizirane 2016. godine u Muzeju grada Kaštela prigodom 120. godišnjice njegova rođenja i 55. godišnjice smrti, predstavlja sve etape organiziranja izložbe. Detaljno predstavlja vođenje primarne (Inventarna knjiga muzejskih predmeta, Katalog muzejskih predmeta, Knjiga ulaska, Knjiga izlaska, Knjiga pohrane muzejskih predmeta, Zapisnik o reviziji muzejske građe) i sekundarne dokumentacije (u vidu izložbene, izdavačke i pedagoške djelatnosti te popratnih fondova o muzejskim aktivnostima: Knjige hemeroteke, audiovizualnih fondova, evidencije o konzervatorsko-restauratorskim postupcima).

U poglavlju *Prirodne znanosti* objavljena su dva članka.

Prilozi poznavanju povijesti, tradicije i prakse pčelarstva na području Splita i Kaštelanskog zaljeva Zdenka Franića, Marija Klaića i Sunčane Franić, rad kategoriziran kao prethodno priopćenje, donosi zanimljive podatke o povijesti pčelarstva i niz prijedloga vezanih uz afirmaciju i razvitak ove gospodarske grane na kaštelanskom području. Preko sačuvanih artefakata (antičkih keramičkih košnica pronađenih u Sikulima i Kaštel Lukšiću, votivnog prikaza pčele iz Samostana sv. Križa na Čiovu, voštane skulpture Malog Isusa Ditića iz crkve Uznesenja BDM-e u Kaštel Lukšiću) i dokumenata (narodnih ljekaruša, podataka o mjerama za med iz Splitskog statuta, djelu Ivana Luke Garanjina koji je želio unaprijediti pčelarstvo krajem 18. i početkom 19. stoljeća, recentnijih podataka o pčelarskoj praksi) daju kratak pregled povijesti pčelarstva na ovom području. Osvrću se i na tradicionalni smještaj i položaj košnica u sklopu kojeg predstavljaju statističke podatke o broju košnica u Dalmaciji

u razdoblju od kraja 19. stoljeća do 2020. godine). Važne su zaključne napomene troje autora vezane uz dobrobiti koje može donijeti proučavanje različitih aspekata pčelarstva: uz poboljšanje već postojeće pčelarske prakse u Kaštelima, ističu i mogućnost obogaćivanja turističke i gastronomske ponude te se zauzimaju za pokretanje brendiranja kaštelanskog meda s oznakom zemljopisnog porijekla.

U članku *Masovni pomor plemenite periske (Pinna Nobilis Linnaeus, 1758)*, kategoriziranom kao pregledni znanstveni članak, Sanja Puljas približava aktualnu problematiku pomora periske, najvećeg jadranskog školjkaša i endema Sredozemnog mora u Jadranu. Donosi tijek njezina pomora, zabilježen u Sredozemlju 2016. godine prvo na obalama Španjolske, Francuske i Tunisa, koji je širenjem prema istočnom dijelu Sredozemlja 2019. godine zahvatio i Jadransko more (proširivši se 2020. godine sve do sjevera). Sumnja se da su ga prouzrokovala tri patogena organizma: prazivotinja Haplosporidium pinnae, bakterija Mycobacterium sp. te bakterija Vibrio Mediterranei. Autorica je predstavila rezultate provjere i analize stanja na jednom lokalitetu u Kaštelanskom zaljevu koje su proveli ronionici Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita u lipnju 2020., na kojem je zabilježen stopostotni pomor periske. Puljas se osvrnula na mjere i akcije na utvrđivanju stanja koje je poduzeo Zavod za zaštitu okoliša i prirode Ministarstva zaštite okoliša i energetike u suradnji s ostalim relevantnim znanstvenim institucijama, kao i mjere koje je predložila Međunarodna unija za očuvanje prirode poput ex situ uzgoja jedinki u akvarijima s ciljem očuvanja vrste.

U poglavlju *In memoriam* objavljen je tekst *Marin Bedalov (Bagin) 1947.-2021.*, u spomen preminulom dugogodišnjem članu Društva Bijaći. Član brojnih udruga, entuzijast i volonter, ostavio je duboki trag u kulturnom životu Kaštela.

Ljetopisom Društva Bijaći završava publikacija. Pregled aktivnosti Društva od prosinca 2019. do kolovoza 2020. godine sastavila je Doroti Brajnov Botić.

U Kaštelanskom zborniku br. 14 objavljen je niz zanimljivih članaka. Razumljivo je i hvale vrijedno ustrajavanje Uredništva na koncepciji popularnog časopisa čiji su prilozima namijenjeni širokoj čitalačkoj publici. Ipak, kako bi se i dalje održao znanstveni nivo većine priloga, bilo bi poželjno krenuti i prema A2 kategorizaciji časopisa, bez bojazni o koliziji s navedenom koncepcijom.